

Historia Slavorum Occidentis
2022, R. 12, nr 3 (34)
ISSN 2084-1213
DOI: 10.15804/hso220307

ANNA AMBROCHOWICZ-GAJOWNIK (KRAKÓW)
ORCID: 0000-0001-7460-0859

Zarys działalności Stanisława Kary w służbie dyplomatyczno-konsularnej we Francji w latach 1932–1938

Słowa kluczowe: służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej; Trzecia Republika Francuska; emigracja polska we Francji; polsko-francuskie stosunki gospodarcze

Keywords: consular service of the Second Republic of Poland; French Third Republic; Polish emigration in France; Polish-French economic relations

Abstract: The following article aims at providing an outline of the multifaceted activities of Stanisław Kara, the consul in Lille and Paris in the 1930s and the émigré counsellor at the Embassy of the Republic of Poland in Paris.

Na kartach pamięci, zapisują się zazwyczaj osoby mające największy wpływ na kształtowanie się życia politycznego, ekonomicznego i społecznego. Mniej uwagi natomiast poświęca się postaciom trzecioplanowym, które niejednokrotnie dzięki funkcjom pełnionym na niższym szczeblu uzupełniały działania państwowe w kraju i za granicą. Bez wątplenia do takich osób należał pplk dypl. Stanisław Kara – wojskowy, dyplomata, tułacz¹. Celem artykułu jest nakreślenie roli, jaką odegrał Kara

¹ T. Gajownik, *Podpułkownik dyplomowany Stanisław Kara i jego służba w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie*, [w:] *Studia z dziejów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (1939–1947)*, red. P. Chmielowiec, K.A. Tochman, Rzeszów–Warszawa 2019, s. 357–371; A. Ambrochowicz-Gajownik, T. Gajownik, *Stanisław Kara – Sekretarz Generalny Unii Kul-*

w charakterze kierownika placówek konsularnych w Lille i Paryżu oraz radcy emigracyjnego ambasady w stolicy Francji. Postać ta, choć pojawia się w literaturze poświęconej dziejom emigracji polskiej we Francji czy na kartach biografii ambasadora Alfreda Chłapowskiego pióra Mariusza Wołosa, nie doczekała się jeszcze całościowego opracowania, lecz jedynie publikacji o charakterze przyczynkarskim². Niniejszy artykuł także nie pretenduje do tego miana, natomiast jest kolejnym krokiem w procesie odtwarzania losów tej, jakże niezwyklej, osobowości. Z racji zajmowanych stanowisk i podejmowanych decyzji badania nad biografią Kary wydają się całkowicie uzasadnione. W okresie od odejścia z wojska i przejścia do służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (dalej: MSZ), w 1931 r., Stanisław Kara został obdarzony dużym zaufaniem ze strony czynników decyzyjnych, o czym świadczy powierzenie mu kierowniczego stanowiska w jednej z ważniejszych placówek konsularnych we Francji, jaką był konsulat generalny w Lille. Charakter pracy w głównej mierze podyktowany był liczną emigracją górniczą i wszelkimi sprawami z nią związanymi. Następnie obowiązki wynikające z realizacji współpracy gospodarczej polskich i francuskich czynników gospodarczych, także spoczywały na barkach konsula. Objęcie w 1934 r. stanowiska radcy emigracyjnego w ambasadzie RP świadczy o tym, że w centrali MSZ na Wierzbowej doceniano starania Kary, by później mianować go konsulem generalnym w Paryżu – w jednym z największych i najważniejszych konsulatów we Francji. Warto pochylić się nad realiami pracy ówczesnego konsula, zakresem jego obowiązków, scharakteryzować, jakimi konkretnymi działaniami się wykazał i finalnie spróbować ocenić sześćdziesięcioletni okres pracy Kary we Francji.

turalnej Polaków w Brazylii, Łódzkie Studia Teologiczne 27 (2018), nr 4, s. 161–174; ci sami, *Bałtyckie peregrynacje ppłk. dypl. Stanisława Kary – z dziejów polskiego ataszatu wojskowego na Łotwie w okresie międzywojennym*, [w:] *Polska dyplomacja na Wschodzie w XX–początkach XXI wieku*, red. H. Stroński, G. Seroczyński, Olsztyn–Charków 2010, s. 317–318. W tym miejscu warto sprostować błędną informację zawartą w pracy J. Ponty, że Stanisław Kara służył w armii niemieckiej. Ten zaś, po pierwsze jako poddany austro-węgierski, nie mógł służyć w niej, ani nie służył też w c-k armii. Jego służba wojskowa rozpoczęła się wraz z powstaniem Legionów Polskich, J. Ponty, *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris 2005, s. 330.

² Zob. J. Ponty, tamże; M. Wołos, *Alfred Chłapowski (1874–1940). Biografia ambasadora Polski we Francji*, Toruń 2001; E. Gogolewski, *Szkolnictwo polskie we Francji (1833–1990)*, Wrocław 1998; A. Paczkowski, *Prasa i społeczność Polska we Francji w latach 1920–1940*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1979; H. Janowska, *Polska emigracja zarobkowa we Francji (1919–1939)*, Warszawa 1964.

W drodze do Lille

Po przewrocie majowym doszło do zmian nie tylko na scenie politycznej, lecz także w strukturach państwowych, w tym również i w MSZ³. Wówczas ministrem spraw zagranicznych został August Zaleski, a 6 XII 1930 r. na stanowisko podsekretarza stanu powołano Józefa Becka. Sytuacja ta zmieniła diametralnie funkcjonowanie służby zagranicznej. O sprawach personalnych w ministerstwie od lutego 1931 r. decydował Wiktor Tomir Drymmer⁴. Niewątpliwie zmiana ta stała się okazją do zatrudnienia w służbie dyplomatyczno-konsularnej wielu oficerów Wojska Polskiego. Z takiej możliwości skorzystał bohater niniejszych rozważań.

Stanisław Kara, po zakończeniu służby w Wojsku Polskim, został przyjęty do pracy w MSZ, w czasie gdy polityką personalną już zajmował się Wiktor Tomir Drymmer. Obaj znali się jeszcze z okresu pracy w dyplomacji wojskowej⁵. Początkowo Kara objął stanowisko radcy ministerialnego w Departamencie Konsularnym, które piastował w latach 1931–1932. Ten okres pracy miał posłużyć do zapoznania się z ogólnymi zasadami funkcjonowania służby konsularnej. Kolejnym etapem miał być przydział na placówkę konsularną.

Początek lat 30. XX w. wcale do łatwych nie należał ani w stosunkach pomiędzy Polską a Francją, ani sferze stosunków międzynarodowych. Wiązało się to nie tylko z sytuacją geopolityczną, lecz także narastającym światowym kryzysem gospodarczym. Trwałość sojuszu polsko-francuskiego została poddana próbie, jaką były obrady Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie w latach 1932–1933, gdzie Francja okazała słabość i realizowała politykę ustępstw względem Niemiec (polityka briandyzmu). Warto dodać, że relacje dwustronne, już od momentu konferencji lokarneńskiej, zaczęły się psuć. Przejęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego,

³ Szerzej zob. M. Wołos, *O Piłsudskim, Dmowskim i zamachu majowym. Dyplomacja sowiecka wobec Polski w okresie kryzysu politycznego 1925–1926*, Kraków 2013; W. Skóra, *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006.

⁴ A. Zaleski, *Wspomnienia*, oprac. K. Kania, K. Kloc, P.M. Żukowski, Warszawa 2017, s. 19–20; W.T. Drymmer, *W służbie Polsce. Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914–1947*, Kraków 2014, s. 183–185.

⁵ R. Majzner, *Attachaty wojskowe Drugiej Rzeczypospolitej 1919–1945. Strukturalno-organizacyjne aspekty funkcjonowania*, wyd. 2 popr. i uzup., Częstochowa 2014, s. 213, 547. W 1927 r. ówczesny mjr dypl. Stanisław Kara zastąpił kpt. Wiktora Tomira Drymmera na stanowisku attaché wojskowego RP w Tallinnie.

w wyniku przewrotu majowego, także nie wywołało pozytywnego oddźwięku nad Sekwaną, a skutkowało ochłodzeniem na linii Warszawa–Paryż w rezultacie prób rewizji sojuszu przez stronę polską w 1927 r.⁶ Następnie wobec narastającego zagrożenia Japonii na Dalekim Wschodzie ZSRR prowadził rozmowy dwutorowe z Polską i Francją, których celem było podpisanie paktów o nieagresji, gdzie strona polska wykazała się większą zręcznością aniżeli francuska i to Rzeczypospolitej przypadło w udziale pierwszej sfinalizowanie tych rozmów. Dodatkowo próbą sił w relacjach na linii Paryż–Warszawa była tzw. „wojna przewencyjna” wymierzona w Niemcy⁷. W kwestiach ekonomicznych, do pewnego momentu, w wymiarze dwustronnej kooperacji sojuszniczej Polska i Francja opierały się na ustaleniach wynikających z traktatu handlowego zawartego w 1924 r. W związku z narastającymi problemami, Trzecia Republika, chcąc chronić swój rynek, zaczęła wprowadzać kontyngenty oraz zaostrzyła politykę celną, co niekorzystnie wpłynęło na wymianę handlową. W niedługim czasie w Polsce również wprowadzono nową taryfę celną, która znacznie podnosiła stawki na wszystkie artykuły francuskie⁸.

Konsul generalny w Lille

Stanisław Kara objął stanowisko konsula generalnego w Lille 1 II 1932 r.⁹ Do głów-

⁶ J. Łaptos, M. Majewski, *Francuska pomoc w wyposażeniu armii polskiej (1919–1939)*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis (2013) folia 139: *Studia Historica*, R. XIV, s. 114.

⁷ M. Kornat, *Polityka zagraniczna Polski 1938–1939. Cztery decyzje Józefa Becka*, Gdańsk 2012, s. 16–25; H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Kraków 2011; M. Wołos, *Francja–ZSRR. Stosunki polityczne w latach 1924–1932*, Toruń 2003, s. 475–622; I. Davion, *Strategiczne stosunki francusko-polskie w latach 1918–1939*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 1 (2011), s. 113–125; T. Schramm, *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987; Z. Wroniak, *Polityka polska wobec Francji w latach 1925–1932*, Poznań 1987, s. 192–194.

⁸ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1932*, red. K. Kania, Warszawa 2011, dok. 212, s. 485–486; M. Wołos, *Alfred Chłapowski*, s. 200–201; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski. Wielki kryzys 1930–1935*, t. 3, Warszawa 1982, s. 383–384; A. Ambrochowicz-Gajownik, *Polsko-francuskie stosunki gospodarcze w okresie międzywojennym – nowe postulaty badawcze*, Przegląd Środkowo-Wschodni 1 (2016), s. 182–214.

⁹ Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Ministerstwo Spraw Zagranicznych [dalej: MSZ], sygn. 3996, Konsulat RP w Lille do MSZ, Lille 9 IV 1931 r., k. 1–2. Poprzednikiem Kary był Roman Mazurkiewicz. Warto jednak wspomnieć, że bardzo cenionym i zasłużonym dla Polonii oraz społeczności francuskiej w Lille był dr Tadeusz Brzeziński (oddelegowany do Lipska), pożegnany 31 VII 1931 r. Z dokumentów wynika, że na uroczystości pojawił się również prefekt

nych jego obowiązków należało sprawowanie opieki konsularnej nad emigracją, kwestie dotyczące relacji gospodarczych oraz prowadzenie akcji propagandowej wśród emigrantów. Obszar północnej Francji był zamieszkiwany przez liczną Polonię, wśród której dominującą grupę zawodową stanowili górnicy. Wobec narastającego kryzysu gospodarczego Kara zmuszony był do mierzenia się z licznymi problemami, gdyż francuskie przedsiębiorstwa zaczęły redukować personel. Z chwilą, gdy Trzecia Republika wydała w 1932 r. pierwszy w tym zakresie dekret, uderzał on przede wszystkim w cudzoziemców i tym samym pozwalał na masowe zwolnienia z pracy, w konsekwencji doprowadzając do wydaleń Polaków¹⁰.

Pierwsze zwolnienia polskich robotników nastąpiły w kopalni Noeux, w departamencie Pas-de-Calais. Kara usiłował wpłynąć na dyrektorów przedsiębiorstw, w celu zapobieżenia kolejnym zwolnieniom, gdyż byli oni wręcz naciskani przez prefektów do natychmiastowego zastosowania przepisów bez możliwości czynienia odstępstw. Następnie interweniował także wśród zaprzyjaźnionych francuskich deputowanych, którzy oznajmili konsulowi, że za całą akcją stali Édouard Daladier minister Marynarki Wojennej i mer Hawru Léon Meyer, nieprzychylnie nastawieni do emigracji polskiej. Ponadto Kara otrzymał dodatkowe informacje odnośnie do nowych wyborów we Francji z udziałem Daladiera, który jeśli je wygra, to akcja usuwania Polaków będzie kontynuowana¹¹. Jak pokazały w niedalekiej przyszłości wyniki wyborów, z końcem stycznia Daladier stanął na czele rządu i sprawował swój urząd do października 1933 r.¹² Wówczas wprowadzono kolejne obostrzenia dla cudzoziemców¹³.

departamentu Nord – Roger Langeron – który zaznaczył, iż współpraca prefektury z konsulem układała się pomyślnie i dała wyraz szacunku dla emigracji polskiej. Podczas uroczystości zabrał głos również rektor Uniwersytetu w Lille – Chatelet.

¹⁰ Szerzej zob. Y. Frey, *Polonais d'Alsace. Pratiques patronales et mineurs polonais dans le bassin potassique de Haute-Alsace 1918–1948*, Besançon 2003, s. 301–343; tenże, *Histoire des Polonais en France*, Paris 2019, s. 104–105.

¹¹ AAN, MSZ, sygn. 10075, Konsulat Generalny RP w Lille do Rady Emigracyjnego RP w Paryżu, Lille, 9 X 1932 r., k. 154–155.

¹² *Zjazdy i konferencje konsulów polskich we Francji. Protokoły i Referaty 1931–1938*, red. H. Chałupczak, E. Kołodziej, Lublin 2009, dok. 26, s. 311–323; E. du Réau, *Édouard Daladier 1884–1970*, Paris 1993, s. 97–105; É. Bonnefous, *Histoire Politique de la Troisième République*, T. V: *La République en danger: des ligues au Front Populaire (1930–1936)*, Paris 1962, s. 198.

¹³ Archives départementales des Bouches-du-Rhône w Marsylii [dalej: AdBdR], *Étrangers: correspondance, circulaires et instructions (1925–1933), Pièces d'identités et photographies, fiches*

Stosowanie procedury zwalniania Polaków stało się pretekstem dla dyrekcji kopalni w Noeux do zmniejszenia kontyngentu węgla, co też wiązało się z ograniczeniem liczby dni pracy. Kara oddelegował wówczas na miejsce wicekonsula Jana Małęczyńskiego w celu zbadania sprawy. Okazało się, że dyrekcja otrzymała odgórne polecenie, aby dokonać ograniczeń wydobycia węgla oraz wymiaru pracy polskich górników, by następnie nawoływać ich do dobrowolnego powrotu do kraju. Dla konsula kwestia ta była niejasna; doszukując się w niej głębszej przyczyny, w swym raporcie do radcy emigracyjnego pisał: „a kto wie, czy za kulisami walki o kontyngenty nie kryją się i jakieś inne nieznanne mi sprawy”¹⁴.

Z masowymi zwolnieniami wiązała się także sprawa pokrycia kosztów podróży osób objętych repatriacją¹⁵. Władze polskie pragnęły zahamować proces masowych wydaleń prowadzący do reemigracji. Jednym z nielicznych osiągnięć strony polskiej w tym zakresie było uzyskanie zapewnienia ze strony Francuzów, że pokryją koszt biletów do granicy francusko-niemieckiej osobom opuszczającym kraj. Francuskie Ministerstwo Pracy pismem z 2 VI 1931 r. zobowiązało się opłacić podróż tylko tym reemigrantom, którzy posiadali zakupiony już bilet do Polski. Ponadto Francja zadeklarowała zorganizowanie dla tych osób zbiorowych transportów¹⁶. Dlatego też Kara, mając na uwadze powyższe francuskie pismo, niekiedy zmuszony był przypo-

de signalement (1917–1939), sygn. 174 E J 19, Le President du Conseil Ministre de l'Intérieur à Messieurs les Préfets, Paris, 14 XII 1933 r.; *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 14, s. 209; M. Dewhurst-Lewis, *Les frontières de la République. Immigration et limites de l'universalisme en France (1918–1940)*, Marseille 2010, s. 80, s. 122; J. Ponty, *Polonais méconnu*, s. 291.

¹⁴ AAN, MSZ, sygn. 10077, Konsulat Generalny RP w Lille do Radcy Emigracyjnego w Paryżu, pismo w sprawie zwolnień masowych emigracji polskiej, Lille, 31 X 1933 r., k. 246–248; Archives du Ministère des Affaires étrangères [dalej: AMAE], vol. 434, Consulat Général de Pologne à Lille à Monsieur Préfet du Pas-de-Calais à Arras, Lille, 28 XI 1934 r., k. 144.

¹⁵ Repatriacja bezrobotnych stosowana była pod pretekstem ograniczeń w zapotrzebowaniu na siłę roboczą. Zazwyczaj odbywała się na koszt państwa francuskiego zwłaszcza gdy emigrant wykazywał się brakiem środków do życia. W praktyce jednak wyglądało to różnie. *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 6, s. 88–100; P. Sękowski, *Les polonais en France au lendemain de la seconde guerre mondiale (1944–1949). Histoire d'une intégration*, Paris 2019, s. 39–40; J. Ponty, *Polonais méconnu*, s. 226–227.

¹⁶ A. Ambrochowicz-Gajownik, *Opieka nad emigracją polską we Francji w działalności Konsulatu RP w Marsylii w latach 30. XX w.*, *Echa Przeszłości* 16 (2015), s. 184–185. Akcja ta trwała do 1935 r., kiedy to rząd francuski podjął decyzję o wstrzymaniu dalszej pomocy dla polskich reemigrantów, z przyczyn gospodarczych i wewnętrznego chaosu politycznego. W styczniu 1936 r. Francja wznowiła ostatni grupowy transport dla polskich reemigrantów, z zastrzeżeniem, że każdy z nich musi złożyć deklarację o powrocie do kraju w departamentalnym biurze pośrednictwa pracy nie później niż do 27 stycznia.

minąć o nim odnośnym władzom departamentalnym, jak zdarzyło się to w Arras – prefekt Paul Marie Fortuné Peytral został powiadomiony przez konsula, że repatriacja odbywa się na koszt państwa francuskiego. Warto dodać, że kryzys gospodarczy wytworzył warunki sprzyjające agitowaniu emigrantów na rzecz komunistów. Ci ostatni skrzętnie wykorzystywali ciężką sytuację Polaków, nakłaniając ich, by domagali się rekompensaty za zwolnienia z pracy w wysokości od 10 do 12 tys. franków francuskich (fr. fr.). Konsul niezwłocznie uciszał owe nastroje, gdyż zadrzały one i tak już trudne położenie emigrantów¹⁷.

Innym spektrum zadań w obrębie spraw emigracyjnych, którym poświęcał się Kara, były kwestie szkolnictwa. Rozporządzeniem Prezydenta RP z 21 IV 1932 r. kompetencje Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej przekazano Ministerstwu Spraw Zagranicznych. Program oszczędnościowy zakładał gruntowną reorganizację w zakresie spraw osobowych i rzeczowych. Dlatego też wysyłano coraz mniej nauczycieli na placówki szkolne ze względu na liczną reemigrację. Warto nadmienić, że Kara, widząc owe zmiany, postulował, ażeby pobory nauczycieli były ustalone jedynie przez centralę, gdyż dotychczas zarządzał nimi Instruktorat Oświatowy¹⁸. Tymczasem nauczyciele zobowiązani byli do współpracy z placówkami konsularnymi: przesyłali sprawozdania z wykonanej pracy. Co więcej, nie chcąc utracić posady nauczyciela, zobowiązywali się do kooperacji z organizacjami „Sokół” i „Strzelec”¹⁹. Celem nadrzędnym ówczesnej władzy było wychowywanie młodzieży szkolnej w duchu wartości niepodległościowych²⁰. Kara, wyznając te same idee, przygotował specjalny okólnik w wyniku tworzących się „Rad Rodzicielskich” i „Opieki Szkolnej”. Chodziło głównie o to, aby przeciwdziałać wpływowi komunistycznym wśród nauczycieli i rodziców. Konsul apelował więc do prezesów Towarzystwa Kul-

¹⁷ AAN, MSZ, sygn. 10078, Konsulat Generalny RP w Lille do MSZ, Lille, 7 VI 1934 r., k. 99–100.

¹⁸ Tamże, sygn. 10562, Stanisław Kara do Pana Radcy Emigracyjnego w Paryżu, Lille, 2 VIII 1932 r., k. 9–10.

¹⁹ A. Ambrochowicz-Gajownik, *W cieniu Lazuruwego Wybrzeża. Konsulat polski w Marsylii w latach 1919–1940*, Warszawa 2019; K. Ledniowski, *Powstanie i działalność wychowawcza Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na przełomie XIX i XX wieku w Galicji*, *Polska Myśl Pedagogiczna* 5 (2019), s. 291–311; Z. Szańkowski, *Działalność Polskiego Związku Strzeleckiego we Francji i Belgii w latach 1913–1940*, *Prace Naukowe. Kultura Fizyczna* 2 (1999), s. 59–71.

²⁰ A. Ambrochowicz-Gajownik, *Szkolnictwo polonijne w południowo-wschodniej Francji z perspektywy konsulatu polskiego w Marsylii w okresie międzywojennym*, *Res Gestae* 6 (2018), s. 199–217.

turalno-Oświatowego im. Józefa Piłsudskiego, ażeby otoczyli opieką punkty szkolne. Natomiast w tych miejscowościach, w których nie zawiązało się owo Towarzystwo, a silnie działały Rady i Opieki, nakazywał wręcz natychmiastowe jego zawiązanie i przejście kontroli nad polskimi placówkami szkolnymi²¹. Dodatkowo Kara czuwał nad uruchomieniem kursów czwartkowych o nieoficjalnym charakterze, które nie podlegały inspekcji francuskiej²².

W ramach kolejnych zadań związanych z oświatą przyszło Karze zaopiekować się maturzystami udającymi się na studia do Francji. W porozumieniu z MSZ Rada Organizacyjna Polaków z Zagranicy miała wybudować dla nich bursę²³. Stanowisko konsula w tej sprawie nie było jednoznaczne. Otóż uważał on, że najlepszą opcją dla przyszłych studentów było jednak zostać w Polsce i tam zdobywać dalsze wykształcenie. Uznał, że należy zatroszczyć się o przyszłość dzieci emigrantów, by następnie zdobywały kolejne szczeble nauki i w przyszłości podjęły pracę na rynku francuskim. Następnie argumentował, że rodzice tychże maturzystów nie mają wystarczających zasobów materialnych, nawet jeśli otrzymają rządowe dofinansowanie²⁴. Wywód Kary nie spotkał się z aprobatą – konsul otrzymał od Drymmera komunikat, że niezwłocznie ma podjąć starania o projekt bursy; państwo polskie zamierzało dofinansować ich studia w kwocie 60 zł miesięcznie przez 10 miesięcy²⁵. Głos w powyższej sprawie zabrał również dyrektor Departamentu Konsularnego Wacław Jędrzejewicz, przekonując konsula o słuszności tych działań; jedyną przeszkodę widział w zwolnieniu przyszłych studentów z opłaty wpisowej²⁶.

W sprawach propagandowych Kara zajmował się organizowaniem wystąpień publicznych poświęconych Polsce i jej polityce międzynarodowej. Jeszcze przed podpisaniem deklaracji o niestosowaniu przemocy z Trzecią Rzeszą konsul zainicjował

²¹ AAN, MSZ, sygn. 10653, Okólnik Stanisława Kary opublikowany w „Prawie Ludu”.

²² J. Ponty, *Polonais méconnu*, s. 336.

²³ E. Pustuła, *Działalność oświatowa Rady Organizacyjnej Polaków z Zagranicy (1929–1934)*, *Dzieje Najnowsze* 4 (1999), s. 3–16. Rada Organizacyjna Polaków z Zagranicy została powołana na I Zjeździe Polaków z Zagranicy, który odbył się w dniach 14–21 VII 1929 r., w celu skoordynowania wszelkich działań dotyczących wychodźstwa.

²⁴ AAN, MSZ, sygn. 10666, Konsulat RP w Lille do Rady Organizacyjnej Polaków z Zagranicy, Lille, 28 VII 1933 r., k. 17.

²⁵ Tamże, W.T. Drymmer do p. Konsula Generalnego RP w Lille Stanisława Kary, Warszawa, 18 IX 1933 r., k. 34–35.

²⁶ Tamże, Dyrektor Departamentu Konsularnego MSZ Wacław Jędrzejewicz do p. Konsula Generalnego RP w Lille, Warszawa, 30 VII 1933 r., k. 18–21.

kilka spotkań. Pierwsze odczyty odbyły się w Arras i Douai; były poświęcone kwestii korytarza, wygłosił je gen. Becker. Następne odbyły się na uniwersytetach w Lille i Béthune – największym ośrodku górniczym. Do Lille przybył Omer Neveux – specjalny korespondent tygodnika „Illustration” w Paryżu, któremu przypadła rola głównego prelegenta²⁷.

Radca emigracyjny i placówka w Lille

Objęcie urzędu kanclerskiego przez Hitlera w 1933 r. oraz wystąpienie Niemiec z Ligi Narodów zmieniły postrzeganie pozycji tego państwa w Europie przez Paryż i Londyn, ale też Warszawę. Strona polska po zawarciu paktu o nieagresji z ZSRR w myśl polityki równych odległości prowadziła działania zmierzające do ustanowienia analogicznego układu ze swoim zachodnim sąsiadem. Długie i trudne negocjacje zostały zwieńczone podpisaniem deklaracji o niestosowaniu przemocy 26 I 1934 r. Następnie ważną konsekwencją działań na arenie międzynarodowej było dążenie Włoch, Anglii, Francji i Niemiec do podpisania Paktu Czterech, stanowiącego podwaliny pod nowy układ sił na scenie politycznej. Choć doszło do jego podpisania, nie został on ratyfikowany. Niewątpliwie wydarzenia lat 1933–1934 wpływały na coraz wyraźniejsze ochłodzenie stosunków na linii Paryż–Warszawa – rosła nieufność, do czego przyczynił się również sprzeciw Polski wobec projektu paktu wschodniego²⁸.

23 II 1934 r. Kara otrzymał nominację na stanowisko radcy emigracyjnego przy ambasadzie Alfredzie Chłapowskim. W zakres jego kompetencji wchodziły sprawy polityki emigracyjnej i oświatowej²⁹. Radca czuwał nad wydawaną prasą polską, sprawami organizacyjnymi wychodźstwa, relacjami z Polską Misją Katolicką w Paryżu. Zadania radcy emigracyjnego były podzielone na trzy grupy. Pierwsza dotyczyła kwestii socjalno-prawnych w wymiarze międzypaństwowym i międzynarodowym (stosunki z władzami państwowymi, wszelkiego rodzaju umowy, sprawy związane z koloniami i osadnictwem), które zostały powierzone konsulowi generalnemu dr. Karolowi Poznańskiemu. Drugą grupą zajmował się Stanisław Kara, trzecią zaś –

²⁷ AAN, MSZ, sygn. 8499, Konsulat RP w Lille do MSZ w sprawie propagandy odczytowej, Lille, 17 I 1934 r., k. 2–3.

²⁸ *Documents diplomatiques français 1932–1939*, I-ere série: 1932–1935, t. III, Paris 1967, s. 150, 585; M. Wołos, *Alfred Chłapowski*, s. 237–243.

²⁹ Tamże, s. 223.

sprawami biurowymi – Marian Semiczek³⁰. Kara piastował swój urząd aż do 1938 r., kiedy to został oddelegowany na placówkę konsularną w Berlinie.

Jako radca emigracyjny miał większy wpływ na kształtowanie życia organizacyjnego wychodźstwa polskiego. Zachęcał harcerzy, ażeby wspomagali nauczycieli i z nimi współpracowali. Dążył do skonsolidowania wszystkich organizacji polonijnych w ramach Rady Porozumiewawczej, której celem było zwalczanie wpływów komunistycznych³¹. Rada objęła wówczas wszystkie sanacyjne organizacje, stając się tym samym przeciwwagą dla Centralnego Komitetu Polskiego (CKP) zrzeszającego organizacje katolickie oraz Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, które z końcem 1932 r. odłączyło się od CKP³². Warto jednak dodać, że pomysł konsolidacyjny organizacji zrodził się znacznie wcześniej, bo już w kwietniu 1933 r. na zjeździe konsularnym, dzięki ówczesnemu radcy emigracyjnemu Leonowi Malhomme'owi³³, a pierwsze wzmianki o jej powołaniu pojawiły się w 1931 r.³⁴ W 1938 r. Rada została przekształcona w Związek Polaków we Francji³⁵.

Konsul generalny w Paryżu

Kara, otrzymując 1 VII 1935 r. nową nominację na konsula generalnego, był osobą

³⁰ AAN, MSZ, sygn. 10350, Ambasador RP w Paryżu Alfred Chłapowski do Konsula Generalnego RP w Lille Stanisława Kary, Paryż, 23 II 1934 r., k. 7–8.

³¹ Tamże, sygn. 10454, Raport Radcy Emigracyjnego Stanisława Kary, Paryż, 25 X 1938 r., k. 171–181; K. Maj, *Polscy komuniści we Francji 1919–1946*, Warszawa 1971, s. 39–45. Rada Porozumiewawcza powstała w 1933 r. w Lille i w jej struktury weszły wszystkie organizacje z wyjątkiem Confédération Générale du Travail (CGT – Powszechna Konfederacja Pracy. Związek ten istniał do 1935 r. do momentu połączenia się z CGTU – Confédération Générale du Travail Unitaire (Powszechna Zjednoczona Konfederacja Pracy), będącej pod wpływami Francuskiej Partii Komunistycznej). System Rady został wzmocniony od 1934 r. Związkiem Komitetu Towarzystw Miejskowych.

³² G. Garçon, *Les catholiques polonais en France. Les années de fondation 1919–1949*, Lille 2004; H. Janowska, *Polska emigracja zarobkowa*, s. 193; B. Panek, *Księża polscy pracujący na placówkach duszpasterskich we Francji od 1922 r.*, Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne 1 (1993), s. 219–226. Warto wspomnieć, że CKP powstał w 1927 r. z inspiracji Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu.

³³ *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 9, s. 130–131.

³⁴ Tamże, dok. 6, s. 113.

³⁵ Instytut Polski i Muzeum im. gen. W. Sikorskiego w Londynie [dalej: IPMS], Rada Narodowa R.P. [dalej: RNRP], Konsulat Generalny w Lille. Szkolnictwo polskie we Francji, sygn. A.5/64, Ambasada RP w Paryżu do konsula generalnego w Lille, Paryż, 28 X 1938 r.

doświadczoną. Powierzona placówka natomiast oznaczała duży awans ze względu na jej położenie. Dodatkowo połączenie funkcji konsula i radcy emigracyjnego w Paryżu dawało Karze większe możliwości oddziaływania na całe spektrum spraw konsularnych i emigracyjnych oraz ekonomicznych³⁶. Ponadto był blisko ambasady i wszelkie sprawy relacji polsko-francuskich i międzynarodowych śledził na bieżąco.

Stosunki polsko-francuskie do 1936 r. nie przyniosły odprężenia ani przełomu. Sytuacja na arenie międzynarodowej się zmieniała. Gwoli przypomnienia: nowy minister spraw zagranicznych Pierre Laval podpisał 2 V 1935 r. pakt o wzajemnej pomocy z ZSRR. W tym samym czasie Niemcy ogłosiły program oficjalnych zbrojeń. Następnie na mocy przeprowadzonego plebiscytu w Zagłębiu Saary teren ten został włączony do Rzeszy³⁷. Z początkiem 1936 r. ratyfikowano układ francusko-sowiecki z maja 1935 r., w marcu zaś Hitler zajął Nadrenię. Francja przyjęła zajęcie Nadrenii jako *un fait accompli*³⁸. Dopiero wygranie wyborów przez Léona Bluma w maju 1936 r. ociepliło nieco relacje polsko-francuskie, czego pokłosiem było podpisanie układu w Rambouillet. Wymiana not nastąpiła 17 IX 1936 r. Francja przyznała Polsce pożyczkę na zakup sprzętu wojskowego w wysokości 2 mld fr.fr.³⁹ Poprawne stosunki trwały nieprzerwanie do momentu przejęcia władzy przez Daladiera.

Konsul a zarazem radca emigracyjny, obserwując rynek pracy we Francji, bacznie przyglądał się także sytuacji gospodarczej. Jak wiemy, Francja w dalszym ciągu borykała się z kryzysem i ograniczała miejsca pracy dla cudzoziemców. Kara w swych raportach przedstawiał, że w kraju nastąpił spadek obrotów handlowych, obniżyła się konsumpcja, dotkliwie rosły ceny. Według uzyskanych danych deficyt budżetu wyniósł wówczas 62,5 mld fr. fr. Konsul analizował również eksport i import, a także dane statystyczne osób pracujących, bezrobotnych oraz powracających do kraju⁴⁰. Według szacunków Kary od 1930 do 1935 r. reemigrowało do Polski 121 612 osób⁴¹. Natomiast inne źródła podają, że w latach 1931–1935 powróciło z Francji ponad

³⁶ *Rocznik Służby Zagranicznej z 1938 r.*, Warszawa 1938, s. 189.

³⁷ H. Batowski, *Między dwiema wojnami*, s. 225; M. Wołos, *Alfred Chłapowski*, s. 247; G. Warner, *Pierre Laval and the eclipse of France 1931–1945*, New York 1968, s. 80–81.

³⁸ M. Wołos, *Alfred Chłapowski*, s. 251–264.

³⁹ H. Bułhak, *Polska – Francja z dziejów sojuszu 1933–1936*, Warszawa 2000, s. 145–148; W. Mazur, *Droga do Rambouillet: zabiegi o francuski kredyt zbrojeniowy na modernizację Wojska Polskiego (jesień 1935 – jesień 1936)*, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 2 (2013), s. 29–52.

⁴⁰ *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 26, s. 311–317.

⁴¹ Tamże, s. 311–323.

117 000 osób⁴², w samym zaś 1935 r. 35 451 osób⁴³. Tymczasem w kwestiach wymiany handlowej konsul próbował wówczas zachęcać do kooperacji polskich przedsiębiorców z francuskimi, unaoczniając pewnego rodzaju szanse dla polskiego eksportu, produktów nieobjętych polityką kontyngentową. Z racji tego, że wymiana odbywała się drogą morską, Kara bacznie przyglądał się wizowaniu polskich towarów, wyciągał wnioski, po czym przekazywał je do centrali. Dążył w swych wywodach do wizowania świadectw pochodzenia w większości wypadków przez konsulaty⁴⁴.

Kara analizował także rynek kolonii francuskich pod względem gospodarczym i emigracyjnym. Teren nie miał potencjału, niemniej jednak strona polska wszelkimi sposobami próbowała rozszerzać kontakty w celu zahamowania reemigracji i pozyskania nowych kontrahentów. Kara raportował, że rynek pracy w koloniach francuskich również nie przedstawia się najlepiej. Dodatkowo spadek cen surowców spowodował spadek produkcji, co w rezultacie dało zmniejszenie zapotrzebowania na siłę roboczą. Słowa te potwierdzają liczne raporty konsulatów honorowych w koloniach francuskich⁴⁵. Ponadto Kara pisał, że plantacje zostały opuszczone, wiele przedsiębiorstw zbankrutowało. Państwo polskie liczyło na osadnictwo, wydając na ten cel określone sumy pieniężne, lecz akcja ta nie cieszyła się powodzeniem⁴⁶.

⁴² AAN, MSZ, sygn. 9950, W sprawie organizacji powrotu robotników polskich z Francji, k. 55. Oszacowano, że od 1931 do 1934 r. powróciło 88 tys. reemigrantów.

⁴³ Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: APL], Urząd Wojewódzki Lubelski, Wydział Społeczno-Polityczny 1919–1939, sygn. 403/1326; Sprawozdanie Wydziału Bezpieczeństwa – Referat Zawodowy, dotyczące terytorialnego rozmieszczenia reemigrantów z Francji i ich stanu materialnego, Warszawa, 20 X 1936 r., k. 10–19. E. Kołodziej, *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918–1939: studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1982, s. 177. Według danych statystycznych podanych przez E. Kołodzieja w 1935 r. z Francji reemigrowało 35 423 osoby. Natomiast ogółem wróciło 184 000 osób z Francji w latach 1918–1936.

⁴⁴ AAN, MSZ, sygn. 3825, Raport Konsulatu Generalnego RP w Paryżu [dalej: KGRPP] do MSZ, Paryż, 28 VIII 1935 r., k. 123–126; tamże, sygn. 3827, KGRPP w sprawie wizowania polskich produktów, Paryż, 23 IV 1937 r., k. 71–72.

⁴⁵ *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 28, s. 331–333; J. Knopek, *Migracje Polaków do Afryki Północnej w XX wieku*, Bydgoszcz 2001; A. Ambrochowicz-Gajownik, *Powstanie Konsulatów Honorowych II RP w Afryce Północnej – wybrane problemy*, *Dzieje Najnowsze* 3 (2012).

⁴⁶ A. Ambrochowicz-Gajownik, *W cieniu Lazuruwego Wybrzeża*; P. Puchalski, *Polityka kolonialna międzywojennej Polski w świetle źródeł krajowych i zagranicznych: nowe spojrzenie (1918–1945)*, *Res Gestae* (2018) nr 7, s. 68–121; A. Ambrochowicz-Gajownik, P. Puchalski, *Polityka kolonialna II Rzeczypospolitej*, Radio UWM-FM, audycja radiowa – Ucieczka z Imadła odc. 9, <http://www.uwmfm.pl/news/1991/czytaj/2889/ucieczka-z-imadla-odcinek-9.html> [dostęp: 16.03.2022].

Kara w trakcie swojej pracy emigracyjnej wiele miejsca poświęcił robotnikom wstępującym w szeregi CGT. Uważał, że należy zahamować ten proces, przeciwnikiem zaś jego poglądów był Aleksander Kawalkowski, który przejął po nim placówkę w Lille, a później obowiązki zniesionego już stanowiska radcy emigracyjnego w 1938 r. Podobne zdanie miał Drymmer, gdyż sądził, że konsulowie będą mieli większy wpływ w akcję propagowania hasel komunistycznych⁴⁷.

Konsul, działając na placówce paryskiej, otrzymał polecenie od Drymmera, aby bacznie przyglądał się działalności sympatyzującego z komunistami Związku Żydów Polskich, związanego z londyńską Federacją Żydów Polskich Zagranicą oraz Zrzeszeniem Współpracy Polsko-Żydowskiej⁴⁸. Początkowo konsul opierał się wykonaniu zadania, ponieważ nie posiadał w swym zespole odpowiedniego pracownika znającego się na tejże problematyce i posługującego się jidysz. Sprawy Żydów stały się wówczas dość delikatną kwestią dla rządu polskiego, zwłaszcza w latach 30., gdy środowiska im wrogie eskalowały w wystąpienia antyżydowskie⁴⁹. Wynikało to głównie z sytuacji ekonomicznej i demograficznej. Wystąpienie premiera Felicjana Sławoja-Składkowskiego w czerwcu 1936 r. spotęgowało postrzeżenie rządu polskiego jako propagującego politykę antysemicką⁵⁰. Dodatkowo przyczyniły się do tego pogromy Żydów w Przytyku (marzec 1936 r.) oraz w Mińsku Mazowieckim (czerwiec 1936 r.)⁵¹.

⁴⁷ *Zjazdy i konferencje konsulów*, dok. 33, s. 451–463.

⁴⁸ AAN, MSZ, sygn. 2289, W.T. Drymmer do konsula generalnego RP w Paryżu Stanisława Kary w sprawie współpracy polsko-żydowskiej w Paryżu, Warszawa, 26 VI 1936 r., k. 199–203.

⁴⁹ W.T. Drymmer, *W służbie Polsce*, s. 190–209. Warto zwrócić uwagę na to, że we wspomnieniach Drymmera oszacowano liczbę Żydów polskich na około 100 tys. Natomiast w innych źródłach dane są nieco zaniżone (70 tys.), J. Guejd, *Les Juifs français face aux Juifs étrangers dans la France de l'entre-deux-guerres*, Cahiers de la Méditerranée (2009), nr 78, s. 43–73.

⁵⁰ J. Tomaszewski, *Żydzi w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2016; R. Szuchta, *1000 lat historii Żydów polskich. Podróż przez wieki*, Warszawa 2015, s. 186–187; P. Różański, *Amerykańscy Żydzi i amerykańska dyplomacja wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1922–1939*, Gdańsk 2013; tenże, „*New York Times*” wobec wystąpień antyżydowskich w Polsce w okresie międzywojennym, *Studia Historica Gedanensia* 8 (2017), s. 210–239; M. Pielka, *Radykalizacja nastrojów antysemickich w latach trzydziestych w Drugiej Rzeczypospolitej*, *Scripta Historia* 21 (2015), s. 123–149; A. Patek, *Nielegalna emigracja żydowska z II Rzeczypospolitej do Palestyny*, *Prace historyczne* 136 (2009), s. 113–127; *Władze zakazały odbycia kongresu antysemickiego w Warszawie*, *Hasło* 22 (1936), s. 1.

⁵¹ Szerzej zob. A. Nalewajko-Kulikow, *Obywatel Jidyszlandu. Rzecz o żydowskich komunistach w Polsce*, Warszawa 2009, s. 103; P. Gontarczyk, *Pogrom? Zajścia polsko-żydowskie w Przytyku 9 marca 1936 r. Mity, fakty, dokumenty*, Pruszków 2000.

Tymczasem Kara otrzymał polecenie od Drymmera śledzenia wszelkich przejawów antypolskiej działalności organizacji żydowskich. Światowa Federacja Żydów Polskich z Londynu utworzyła wówczas swój oddział w Paryżu, zrzeszając komunistów. Kara w tym czasie obserwował działaczy owych organizacji. Jednym z nich był sekretarz Federacji Samuel Lejb Schneiderman o poglądach skrajnie lewicowych, będący pośrednikiem pomiędzy francuską „Ligą walki z antysemityzmem”⁵² i nielegalnie istniejącą w Polsce „Samoobroną żydowską”⁵³. Kara wówczas podjął współpracę z Londyńskim⁵⁴, zasiadającym w zarządzie Zrzeszenia Współpracy Polsko-Żydowskiej. Niegdyś Londyński czynnie działał w Związku Żydów Polskich. Niemniej jednak, gdy doszło do nieporozumień wewnątrz tejże organizacji, zmuszony był odejść i założył Koło Współpracy Polsko-Żydowskiej⁵⁵. Niewątpliwie Kara w tej materii wypracował odpowiednie kontakty, a także poszerzył wiedzę, którą mógł wykorzystać podczas pracy na placówce berlińskiej w 1938 r.⁵⁶

Pod koniec swojej pracy w Paryżu przyszło konsulowi zadbać o sprawy związane z finansowaniem emigrantów. W 1938 r. Ministerstwo Opieki Społecznej (MOS) postanowiło zmniejszyć dotacje, więc Kara negocjował sumy, które należało utrzymać. Istotne były kwoty przeznaczone dla bezrobotnych w kwocie 20 550 zł miesięcznie. Od 1938 r. ambasada pomniejszyła sumę o 50 tys. zł⁵⁷. Następnie Kara prosił, aby MOS utrzymało finansowanie opieki więziennej w Paryżu dla polskich

⁵² Najpewniej mowa o Międzynarodowej Lidze przeciwko antysemityzmowi (LICA) założonej w 1929 r. przez Bernarda Lecache, który uprzednio stał na czele Międzynarodowej ligi przeciw pogromom, J. Guejd, *Les Juifs français*, s. 43–73; E. Debono, *Bernard Abraham Lecache, président fondateur de la Ligue internationale contre l'antisémitisme*, Archives Juives. Revue d'histoire des Juifs de France 40 (2007), s. 140–144; tenże, *Aux origines de l'antiracisme: la LICA, 1927–1940*, Paris 2012.

⁵³ AAN, MSZ, sygn. 2289, Konsulat Generalny RP w Paryżu do MSZ, Paryż, 15 VI 1936 r., k. 193; G. Pickhan, *Pod prąd. Powszechny Żydowski Związek Robotniczy Bund w Polsce w latach 1918–1939*, Warszawa 2017; A. Gontarek, *Ogólnożydowski Związek Robotniczy „Bund” w Mińsku Mazowieckim w II RP: ocena stanu organizacyjnego, struktur partyjnych i wpływów*, Rocznik Mińsko-Mazowiecki 22 (2014), s. 39–44. Prawdopodobnie chodziło o grupy samoobrony żydowskiej zorganizowanej przez Bund.

⁵⁴ W dokumentacji archiwalnej nie zostało podane imię Londyńskiego.

⁵⁵ AAN, MSZ, sygn. 2280, Konsulat Generalny RP w Paryżu do MSZ, Paryż, 11 VII 1935 r., k. 138–139.

⁵⁶ J. Tomaszewski, *Preludium zagłady: wygnanie Żydów polskich z Niemiec w 1938 roku*, Warszawa 1998.

⁵⁷ AAN, MSZ, sygn. 11156, Ambasada RP w Paryżu do MSZ, Paryż, 28 VI 1938 r., k. 61–65.

emigrantów, którzy znaleźli się w więzieniu z różnych powodów. Konsul postulował również o dofinansowanie przez MOS kliniki w Douai oraz Domu Zdrowia w Lens, choć punkty te były w niewielkim stopniu opłacane ze strony francuskiej.

Tymczasem Stanisław Kara cenił działalność Opieki Polskiej kierowanej przez Kamilę Gniewińską⁵⁸. Do głównych zadań tej organizacji należały: wszechstronna opieka nad matkami spodziewającymi się dziecka, wyrabianie zapomóg jednorazowych (*mise en nourrice*) oraz miesięcznych z Assistance Publique, opieka nad porzuconymi dziećmi, pomoc samotnym kobietom przy poszukiwaniu pracy. Ponadto Opieka współpracowała z instytucjami polskimi i francuskimi: Międzynarodowym Biurem Pomocy Emigrantom w Warszawie, Conseil National des Femmes Françaises, Comité d'Aide et Protection des Femmes Françaises. Współpraca pomiędzy Karą a Gniewińską układała się pomyślnie, a subwencja płynąca z MOS na działalność organizacji wynosiła 5 400 fr. fr. miesięcznie.

Zakończenie

Stanisław Kara, otrzymawszy nominacje na konsula generalnego w Lille i Paryżu oraz radcę emigracyjnego, zajmował się szerokim spektrum spraw dotyczących Polonii, wymiany handlowej, polityki propagandowej. Obejmował stanowiska w dość trudnym okresie wzajemnych stosunków polsko-francuskich. Trwający wówczas kryzys gospodarczy nastroczał wiele problemów, z jakimi przyszło się Karze zmierzyć. Niemniej jednak jego wkład w działalność służby konsularnej we Francji został doceniony, gdyż otrzymał bardzo dobrą rekomendację pomocną w jego dalszej karierze zawodowej na innym kontynencie:

Ma on wszak duże doświadczenie w robocie wśród emigracji, rozumie klimat pracy społecznej w ogóle, a pracy wśród Polonii zagranicznej w szczególności, a wśród działaczy emigracyjnych we Francji pozostawił po sobie jak najlepszą pamięć. Nie wątpię, że znajdzie drogę i do duszy Polonii brazylijskiej⁵⁹.

Bez wątpienia praca we Francji na stanowisku konsula i radcy emigracyjnego umożliwiła Stanisławowi Karze pozyskanie cennego doświadczenia, które zaowocowało w dalszej służbie konsularno-dyplomatycznej. I z pewnością jako konsul wy-

⁵⁸ Tamże, sygn. 11157, Konsulat Generalny RP w Paryżu do MSZ, Paryż, 19 V 1938 r., k. 23–25.

⁵⁹ IPMS, Światowy Związek Polaków z Zagranicy (Światpol), A.17/6/138, WPan Dyrektor Stefan Lenartowicz Poselstwo RP w Rio de Janeiro, Londyn, 29 III 1944 r., k. 498.

pełniał należycie swoje obowiązki, choć czasem miał odmienne zdanie od głównych decydentów i potrafił je wyartykułować, nie obawiając się konsekwencji.

Nadesłany: 26 X 2022

Nadesłany po poprawkach recenzyjnych: 2 VI 2022

Zaakceptowany: 8 X 2022

dr Anna Ambrochowicz-Gajownik

e-mail: annaambrochowicz@interia.pl

Résumé

An outline of Stanisław Kara's activities in his diplomatic and consular service in France (1932–1938)

The beginning of Stanisław Kara's consular and diplomatic activities coincided with the period of economic crisis, when Polish-French relations were particularly complicated. Kara dealt with the realm of emigration, as well as matters of economic, educational and cultural nature. Towards the end of his tenure as a consul and émigré counsellor, he was tasked with monitoring Polish-Jewish organizations. Stanisław Kara sought to consolidate Polish social organizations but, at the same time, he did not avoid making difficult decisions. Right before joining the ranks of the Ministry of Foreign Affairs, Stanisław Kara was able to enhance his predispositions as a military man, mainly due to the extensive experience gained during his consular and diplomatic service.

Bibliografia/Bibliography

Źródła archiwalne

Archives départementales des Bouches-du-Rhône w Marsylii [AdBdR]

Archives du Ministère des Affaires étrangères La Courneuve [AMAE]

Archiwum Akt Nowych w Warszawie [AAN]

Archiwum Państwowe w Lublinie [APL]

Instytut Polski i Muzeum im. gen. W. Sikorskiego w Londynie [IPMS]

Źródła drukowane

- Documents diplomatiques français 1932–1939*, I-ere série: 1932–1935, t. III, Paris 1967
- Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1932*, red. K. Kania, Warszawa 2011
- Rocznik Służby Zagranicznej z 1938 r.*, Warszawa 1938
- Zjazdy i konferencje konsulów polskich we Francji. Protokoły i Referaty 1931–1938*, red. H. Chałupczak, E. Kołodziej, Lublin 2009

Wspomnienia

- Drymmer W.T., *W służbie Polsce. Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914–1947*, Kraków 2014
- Zaleski A., *Wspomnienia*, oprac. K. Kania, K. Kloc, P.M. Żukowski, Warszawa 2017

Prasa

- Hasło 1936

Opracowania

- Ambrochowicz-Gajownik A., *Opieka nad emigracją polską we Francji w działalności Konsulatu RP w Marsylii w latach 30. XX w.*, *Echa Przeszłości* 16 (2015), s. 175–194
- Ambrochowicz-Gajownik A., *Polsko-francuskie stosunki gospodarcze w okresie międzywojennym – nowe postulaty badawcze*, *Przegląd Środkowo-Wschodni* 1 (2016), s. 182–214
- Ambrochowicz-Gajownik A., *Powstanie Konsulatów Honorowych II RP w Afryce Północnej – wybrane problemy*, *Dzieje Najnowsze* 3 (2012), s. 3–19
- Ambrochowicz-Gajownik A., *Szkołnictwo polonijne w południowo-wschodniej Francji z perspektywy konsulatu polskiego w Marsylii w okresie międzywojennym*, *Res Gestae* 6 (2018), s. 199–217
- Ambrochowicz-Gajownik A., *W cieniu Lazuruwego Wybrzeża. Konsulat polski w Marsylii w latach 1919–1940*, Warszawa 2019
- Ambrochowicz A., Gajownik T., *Bałtyckie peregrynacje ppłk. dypl. Stanisława Kary – z dziejów polskiego ataszatu wojskowego na Łotwie w okresie międzywojennym*, [w:] *Polska dyplomacja na Wschodzie w XX – początkach XXI wieku*, red. H. Stroński, G. Seroczyński, Olsztyn–Charków 2010, s. 313–326
- Ambrochowicz-Gajownik A., Gajownik T., *Stanisław Kara – Sekretarz Generalny Unii Kulturalnej Polaków w Brazylji*, *Łódzkie Studia Teologiczne* 27 (2018), nr 4, s. 161–174

- Batowski H., *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Kraków 2011.
- Bonnefous É., *Histoire Politique de la Troisième République*, T. V: *La République en danger: des ligues au Front Populaire (1930–1936)*, Paris 1962
- Bulhak H., *Polska – Francja z dziejów sojuszu 1933–1936*, Warszawa 2000
- Davion I., *Strategiczne stosunki francusko-polskie w latach 1918–1939*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 9 (2011), z. 1, s. 97–111
- Debono E., *Aux origines de l'antiracisme: la LICA, 1927–1940*, Paris 2012
- Debono E., *Bernard Abraham Lecache, président fondateur de la Ligue internationale contre l'antisémitisme*, Archives Juives. Revue d'histoire des Juifs de France 40 (2007), s. 140–144
- Dewhurst-Lewis M., *Les frontières de la République. Immigration et limites de l'universalisme en France (1918–1940)*, Marseille 2010
- Frey Y., *Histoire des Polonais en France*, Paris 2019
- Frey Y., *Polonais d'Alsace. Pratiques patronales et mineurs polonais dans le bassin potassique de Haute-Alsace 1918–1948*, Besançon 2003
- Gajownik T., *Podpułkownik dyplomowany Stanisław Kara i jego służba w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie*, [w:] *Studia z dziejów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (1939–1947)*, red. P. Chmielowiec, K.A. Tochman, Rzeszów–Warszawa 2019
- Garçon G., *Les catholiques polonais en France. Les années de fondation 1919–1949*, Lille 2004
- Gogolewski E., *Szkolnictwo polskie we Francji (1833–1990)*, Wrocław 1998
- Gontarczyk P., *Pogrom? Zajścia polsko-żydowskie w Przytyku 9 marca 1936 r. Mity, fakty, dokumenty*, Pruszków 2000
- Gontarek A., *Ogólnożydowski Związek Robotniczy „Bund” w Mińsku Mazowieckim w II RP: ocena stanu organizacyjnego, struktur partyjnych i wpływów*, Rocznik Mińsko-Mazowiecki 22 (2014), s. 39–44
- Guejd J., *Les Juifs français face aux Juifs étrangers dans la France de l'entre-deux-guerres*, Cahiers de la Méditerranée 78 (2009), s. 43–73
- Janowska H., *Polska emigracja zarobkowa we Francji (1919–1939)*, Warszawa 1964
- Knopek J., *Migracje Polaków do Afryki Północnej w XX wieku*, Bydgoszcz 2001
- Kołodziej E., *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918–1939: studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1982
- Kornat M., *Polityka zagraniczna Polski 1938–1939. Cztery decyzje Józefa Becka*, Gdańsk 2012
- Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski. Wielki kryzys 1930–1935*, t. 3, Warszawa 1982

- Ledniowski K., *Powstanie i działalność wychowawcza Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na przełomie XIX i XX wieku w Galicji*, *Polska Myśl Pedagogiczna* 5 (2019), s. 291–311
- Lewis M., *Les frontières de la République. Immigration et limites de l’universalisme en France (1918–1940)*, Marseille 2010
- Łaptos J., Majewski M., *Francuska pomoc w wyposażeniu armii polskiej (1919–1939)*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*, 2013, folia 139: *Studia Historica*, R. XIV, s. 102–116
- Maj K., *Polscy komuniści we Francji 1919–1946*, Warszawa 1971
- Majzner R., *Attachaty wojskowe Drugiej Rzeczypospolitej 1919–1945. Strukturalno-organizacyjne aspekty funkcjonowania*, wyd. 2 popr. i uzup., Częstochowa 2014
- Mazur W., *Droga do Rambouillet: zabiegi o francuski kredyt zbrojeniowy na modernizację Wojska Polskiego (jesień 1935 – jesień 1936)*, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 2 (2013), s. 29–52
- Nalewajko-Kulikow A., *Obywatel Jidyszlandu. Rzecz o żydowskich komunistach w Polsce*, Warszawa 2009
- Paczkowski A., *Prasa i społeczność Polska we Francji w latach 1920–1940*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1979
- Panek B., *Księża polscy pracujący na placówkach duszpasterskich we Francji od 1922 r.*, *Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne* 1 (1993), s. 219–226
- Patek A., *Nielegalna emigracja żydowska z II Rzeczypospolitej do Palestyny*, *Prace historyczne* 136 (2009), s. 113–125
- Pickha G., *Pod prąd. Powszechny Żydowski Związek Robotniczy Bund w Polsce w latach 1918–1939*, Warszawa 2017
- Pielka M., *Radykalizacja nastrojów antysemitycznych w latach trzydziestych w Drugiej Rzeczypospolitej*, *Scripta Historia* 21 (2015), s. 123–149
- Ponty J., *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l’entre-deux-guerres*, Paris 2005
- Puchalski P., *Polityka kolonialna międzywojennej Polski w świetle źródeł krajowych i zagranicznych: nowe spojrzenie (1918–1945)*, *Res Gestae* 7 (2018), s. 68–121
- Pustuła E., *Działalność oświatowa Rady Organizacyjnej Polaków z Zagranicy (1929–1934)*, *Dzieje Najnowsze* 4 (1999), s. 3–16
- Réau E. du, *Édouard Daladier 1884–1970*, Paris 1993
- Różański P., *Amerykańscy Żydzi i amerykańska dyplomacja wobec kwestii żydowskiej w Polsce 1922–1939*, Gdańsk 2013

- Różański P., „New York Times” wobec wystąpień antyżydowskich w Polsce w okresie międzywojennym, *Studia Historica Gedanensia* 8 (2017), s. 210–239
- Schramm T., *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987
- Sękowski P., *Les polonais en France au lendemain de la seconde guerre mondiale (1944–1949). Histoire d’une intégration*, Paris 2019
- Skóra W., *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006
- Szafkowski Z., *Działalność Polskiego Związku Strzeleckiego we Francji i Belgii w latach 1913–1940*, *Prace Naukowe. Kultura Fizyczna* 2 (1999), s. 59–71
- Szuchta R., *1000 lat historii Żydów polskich. Podróż przez wieki*, Warszawa 2015
- Tomaszewski J., *Preludium zagłady: wygnanie Żydów polskich z Niemiec w 1938 roku*, Warszawa 1998
- Tomaszewski J., *Żydzi w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2016
- Warner G., *Pierre Laval and the eclipse of France 1931–1945*, New York 1968
- Wołos M., *Alfred Chłapowski (1874–1940). Biografia ambasadora Polski we Francji*, Toruń 2001
- Wołos M., *Francja–ZSRR. Stosunki polityczne w latach 1924–1932*, Toruń 2003
- Wołos M., *O Piłsudskim, Dmowskim i zamachu majowym. Dyplomacja sowiecka wobec Polski w okresie kryzysu politycznego 1925–1926*, Kraków 2013
- Wroniak Z., *Polityka polska wobec Francji w latach 1925–1932*, Poznań 1987

Strony internetowe

- Ambrochowicz-Gajownik A., Puchalski P., *Polityka kolonialna II Rzeczypospolitej*, Radio UWM-FM, audycja radiowa – Ucieczka z Imadła odc. 9, <http://www.uwmfm.pl/news/1991/czytaj/2889/ucieczka-z-imadla-odcinek-9.html>